

1932-1939, Protokołu Egzaminów Ścisłych Wydziału Lekarskiego, a także Księgi rygorozalnej Wydziału Filozoficznego. Jest to sumienie sporządzony alfabetyczny spis obejmujący nazwisko i imię lub imiona, miejsce urodzenia, datę urodzenia (ustaloną z innych źródeł niż wyżej podane), dyscyplinę, rok promocji, temat pracy doktorskiej, imię i nazwisko promotora.

Rozprawa Jadwigi Suchmiel oparta została na bogatym materiale źródłowym. Istotną część tej podstawy źródłowej stanowią materiały archiwalne pochodzące z Państwowego Archiwum Obwodowego we Lwowie.

Cennym drukowanym materiałem źródłowym wykorzystanym w pracy są również kolejne roczniki *Składu Uniwersytetu*, które ukazy-

wały się nieprzerwanie od roku 1876 do 1939 oraz *Kronika Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie* obejmująca lata 1920-1930.

W pracy zostały uwzględnione także bibliografie ukazujące się do 1939 roku, *Polski Słownik Bibliograficzny*, słowniki biograficzne obejmujące badaczy poszczególnych dyscyplin, wydawnictwa encyklopedyczne, materiały pamietnikarskie i autobiograficzne.

Oceniając książkę J. Suchmiel należy stwierdzić, że wśród rezultatów dotychczasowych badań nad edukacją i działalnością naukową kobiet do 1939 roku, pozycja ta znacznie rozszerza i wzbogaca wydaną dotychczas literaturę na ten temat.

Justyna Gulczyńska

Stefan Wołoszyn, Nauki o wychowaniu w Polsce w XX wieku. Próba syntetycznego zarysu na tle powszechnym, wyd. II poszerzone, Dom Wydawniczy Strzelec, Kielce 1998, ss. 282

Nieco spóźniona nota o bardzo oczekiwanej książce, która przemknęła jak mgławica przez księgarnie – nie wymaga więc reklamy ale raczej odnotowania, że się pojawiła i konstatacji o dalszym zapotrzebowaniu rynku oraz zasygnalizowania różnic pomiędzy pierwszym i drugim wydaniem.

Książkę, którą zapowiada powyższy wstęp jest wydanie drugie poszerzone Stefana Wołoszyna „Nauki o wychowaniu w Polsce w XX wieku, próba syntetycznego zarysu na tle powszechnym”. Książkę wydał Dom Wydawniczy STRZELEC w Kielcach w 1998 r. nakładem autora. Na odwrocie strony tytułowej, zgodnie ze sztuką edytorską mamy informację o pierwszym wydaniu przez Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie, w 1992 r.

Obydwa wydania różnią się formatem, objętością i zakresem treści a także, i to najbardziej, układem graficznym i szatą graficzną. Broszurowe pierwsze wydanie w formacie zeszytowym, napisane było drobnym niemal ciągłym i jednolitym drukiem, nie ułatwiało szybkiego znajdowania nazwisk i utrudniało czytanie. Nowe, drugie wydanie jest przykładowym,

nowoczesnym rozwiązaniem graficznym, jakie nauczyliśmy się już doceniać czytając polskie tłumaczenia obcojęzycznych podręczników.

Główne części podręcznika są niezmiennie w obydwu wydaniach a tytuły rozdziałów w większości brzmiały identycznie. W wydaniu drugim największym zmianom uległ rozdział kolejny czwarty: „Nowe nurty ostatnich dziesięcioleci” zamiast tytułu z pierwszego wydania: „Nowe nurty współczesne”. Do dotychczasowych podrozdziałów dołączono w drugim wydaniu dodatkowe, omawiające najaktualniejszą i najmodniejszą problematykę rozważaną przez współczesną pedagogikę. Oto ich tytuły: „Nowe nurty ostatnich dziesięcioleci”, „Ruchy kontestacyjne i kontrkultura”, „New Age – czy nowa wizja życia?” oraz „Problemy pedagogiczne ery komputeryzacji i elektroniki – czy koniec Ery Gutenberga?”. Autor poczynił też zmiany wewnątrz opracowania podrozdziałów, których tytuły pozostały niezmiennione. Dla przykładu podrozdziały: „Nurt radykalnej krytyki szkoły”, „Poszukiwanie nowych strategii edukacyjnych” zostały bardzo rozbudowane i oczywiście uzupełnione o dorobek naukowy tych dziedzin

z ostatnich lat. Czytelnik znajdzie też zmodyfikowane tytuły podrozdziałów, takie jak te: „Koncepcja społeczeństwa wychowującego i edukacji ustawicznej” (tutaj dodano ważną współcześnie problematykę kształcenia ustawicznego), „Nowe alternatywy pedagogiki humanistycznej i antypedagogika” (tutaj autor podaje rozbudowaną informację na temat kontynuacji wywodzących się z ruchu tzw. Nowego Wychowania, takich jak np. „metoda Marii Montessori”, techniki edukacyjne Celestyna Freineta, „wolne szkoły waldorfskie” oparte na poglądach pedagogicznych Rudolfa Steinera, „pedagogikę dialogu” nawiązującą do filozofii Martina Bubera; także tutaj odnajdziemy pedagogiczne nurty czerpiące z różnych koncepcji psychologicznych, socjologicznych oraz terapeutycznych; antypedagogika” w drugim wydaniu książki staje się jedną ze współczesnych koncepcji wychowania, inspirującą dla naukowców i praktyków). Rozdział, który omawiam został najbardziej rozbudowany w stosunku do pierwszego wydania. Znajdziemy w nim jeszcze cztery podrozdziały, nieobecne w pierwszym wydaniu, a porządkujące najbardziej aktualne problemy edukacyjne i wychowawcze końca XX wieku. Oto tytuły tych podrozdziałów: „Ku pedagogice hermeneutycznej”, „Nurty postmodernistyczne”, „Ku humanizacji edukacji nauczycielskiej”, „Edukacja globalna – czy ideał XXI wieku?”.

W tekście głównym, w podrozdziałach znajdzie czytelnik nazwiska autorów i tytuły kluczowych prac naukowych zajmujących się omawianymi problemami – wszystko co ważne zapisane wytuszczonym drukiem z zestawieniami i wypunktowaniem ważnych zagadnień.

Czytelnika, który nie zetknął się z pierwszym wydaniem pragnę poinformować, że prof. Stefan Wołoszyn we wprowadzeniu zastrzega, iż jego opracowanie „jest próbą propedeutycznego przeglądu informacyjnego podjętych zagadnień”. W tytule wprowadzenia autor pyta i odpowiada sobie – „Jak rozumieć nauki o wychowaniu? – Co się składa na ich obraz?”

Pierwszy rozdział pod tytułem: „Od pedagogiki filozoficznej do pedagogiki empirycznej” omawia europejskie i polskie tradycje obu pedagogik. Zarówno ten, jak i drugi rozdział książki: „Warunki organizacyjne i kadrowe

rozwoju nauk o wychowaniu” nie różnią się zasadniczo w pierwszym i drugim wydaniu. Trzeci rozdział – „Wielkie nurty teoretyczne (prądy, kierunki) w polskiej pedagogice XX wieku” w nowym wydaniu został opracowany szerzej, ale omawia w obydwu wydaniach tę samą problematykę w dziedzinie pedagogiki psychologicznej, socjologicznej i pedagogiki kultury. W drugim wydaniu wprowadza jednak nowy podrozdział: „W kręgu filozofii egzystencjalizmu” wskazując na koncepcje pedagogiczne wraz z rodowodami z kręgu egzystencjalizmu chrześcijańskiego i z kręgu egzystencjalizmu laickiego. W omawianym rozdziale modyfikacji uległo też spojrzenie na „Pedagogikę w klimacie marksizmu” – w drugim wydaniu bez dopisku pedagogika materialistyczna. Trudno zrozumieć dlaczego właśnie pedagogikę dorosłych – andragogikę umieszczono akurat w klimacie marksizmu, w dodatku ograniczając się do wymienienia nazwisk dziesięciu andragogów żyjących i nieżyjących, pomijając innych. Zważywszy, że większość ludzi na świecie, to jednak dorośli, a andragogika zajmuje się problematyką edukacyjną różnych grup wiekowych, środowiskowych i zawodowych wywodząc swoje korzenie z szeroko rozumianej dziewiętnastowiecznej oświaty dorosłych – zważywszy na to wszystko zaszufladkowanie andragogiki w „klimatach marksistowskich” i zbyt ubogie przedstawienie dorobku andragogiki wydaje się dla tej dyscypliny pedagogicznej dzisiaj wyjątkowo niesprawiedliwe. Dobrze, że wśród uczonych zasłużonych dla nauk o wychowaniu w XX wieku wymienia się jeszcze kilku innych naukowców, ale nadal o samej dyscyplinie naukowej niczego czytelnik się nie dowie.

Czwarty rozdział obydwu wydań omówiłam najbardziej szczegółowo na początku tej krótkiej recenzji. Piąty – „Pedagogika ideologiczna – ideologie wychowawcze” w obydwu wydaniach nie różni się. Szósty: „Procesy dyferencjacji i integracji w naukach o wychowaniu” znacznie się rozrósł. W drugim wydaniu wymienia wśród zasłużonych pedagogów XX wieku również naukowców młodszych np. Tomasza Szkudlarka, Zbyszka Melosika, Wiesława Jamrożka, Kazimierza Przyszczypkowskiego.

Zwracając uwagę na brak w piśmiennictwie pedagogicznym systematycznie prowadzonej informacji bibliograficznej, Stefan Wołoszyn zamieszcza w swojej książce omówienie niektórych bibliografii, czasopism, encyklopedii i ważniejszych serii wydawniczych.

Cennym źródłem informacji, zwłaszcza dla studentów poszukujących aktualnych i najważniejszych opracowań w danej dziedzinie, będzie wybór bibliografii zaproponowany przez autora. Na końcu znajdziemy także indeks osób wymienionych w tekście z wyszczególnieniem stron. Jako ciekawostkę podam, iż Bogdana Suchodolskiego wymieniono tu 45 razy, potem Zygmunta Mysłakowskiego – 21 razy, Wincen- tego Okonia – 20 razy i tyle samo Bogdana Nawroczyńskiego. Spośród naukowców związanych ze środowiskiem UAM najczęściej przywoływano Zbigniewa Kwiecińskiego – 19 razy,

Lecha Witkowskiego – 13 razy i Marię Dudzi- kową – 8 razy.

Indeks wybranych zagadnień i terminów jest nowością w drugim wydaniu i może znakomicie ułatwić poszukiwania tematyczne.

Do książki dołączono spis treści III tomu „Źródło do dziejów wychowania i myśli pedagogicznej” (w XX stuleciu), który to tom jest skorelowany z omawianą książką.

Wydaje się, że praca, której drugie wyda- nie prezentuje Stefan Wołoszyn nie tylko ułat- wia studiowanie pedagogiki i kształcenie no- wych pokoleń pedagogów, ale zawiera w wiel- kiej kondensacji ogromny zasób informacji o wychowaniu, kształceniu, o myśli pedagogicz- nej, o pedagogach i ich książkach.

Urszula Moskalić

Franciszek Ziemiński, Wybrane problemy tradycji i wychowania w polskich dziejach (X w. – XVIII w.), Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach nr 1787, Katowice 1999, Wydawnic- two Uniwersytetu Śląskiego, ss. 122

Praca Franciszka Ziemińskiego jest pierwszą częścią całościowego opracowania dziejów wy- chowania w Polsce i kształtowania się tradycji narodowej. Następne tomy poświęcone będą XIX i XX stuleciom. Opracowanie składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia oraz aparatu naukowego – stosunkowo obszernej bibliografii, indeksu osobowego i streszczeń w językach angielskim i niemieckim.

We wstępie Autor pisze, że korzystał z do- robku nauk historycznych oraz filozofii, peda- gogiki, socjologii i antropologii kultury, co trzeba przyznać, zachęca do wnikliwej lektury.

Rozdział I pt. „Niektóre problemy teorety- czne i metodologiczne”, poświęcony został omówieniu znaczenia i rozumienia terminu tra- dycja. Odwołując się do warsztatu naukowego historii, socjologii, nauk politycznych, pedago- giki i filozofii, przedstawia to zagadnienie

w szerokim spektrum. Autor porusza tu także kwestię transmisji tradycji, dzięki której dzie- dzictwo narodowe jest przypominane i ożywia- ne. F. Ziemiński podkreśla fakt, iż tradycja jest wielką siłą edukacyjną. Dzięki kumulującemu się doświadczeniu kolejnych pokoleń człowiek mógł stworzyć cywilizację. Autor snuje też rozważania nad zakresem pojęciowym tradycji, kultury, więzi społecznej.

Rozdział II zatytułowany jest „Wchodze- nie Polski w tradycję i modele europejskiego wychowania”. Katowicki badacz pisze tu o od- działaniu kultury starożytnej Grecji i Rzymu na ziemię państwa przodków Mieszka I. Oma- wia dzieje plemion zamieszkujące ziemie poło- żone między Odrą i Bugiem, cywilizacyjny wpływ przyjęcia chrześcijaństwa, kontakty Pol- ski z Cesarstwem Rzymskim Narodu Niemiec- kiego¹. Poświęca też uwagę kształtowaniu się